

Karácsony és új élet

(Gyülekezeti előadás)

A most következő előadásban két kérdésre keresem a választ. 1. A múltra nézve: Hogyan kezdte ünnepelni a keresztyénség karácsonykor Jézus Krisztus születését? 2. A jelenre nézve: Mít jelent a mai gyülekezet, a mai keresztyén ember számára a karácsony ünneplése?

1. Jézus Krisztus földi tartózkodásának idejét az *idők teljességének* szokták nevezni. Maga a kifejezés kétszer fordul elő az Újszövetségben: a Galáciaiakhoz és az Efézusiakhoz írt levélben. Csak az első helyen vonatkozik az Ige testet öltésére: „Mikor pedig eljött az idő teljessége, Isten elküldte Fiát, aki asszonytól született...” (Gal 4,4). Az időt itt az apostol a napok és az évek folyamatosságában nézi, s ez eljutott egy olyan ponthoz, amikor eléri teljességét, célját. Mint a tölcserbe torkolló folyadék, a testet öltés időpontja úgy szívja magába az időt. Azonban az Újszövetség nemcsak arról tud, hogy Jézus Krisztusban betelt az idő, hanem arról is, hogy vele indul egy olyan életszakasz, amelyikben Krisztus uralma kezdődik.

Hogy a testet öltés az idő teljessége, a célhoz jutó óvilág és a beálló újvilág metaszóponjtja, azt a hagyomány azzal fejezte ki, hogy Jézus Krisztus születésétől számított a időt. Ez a számítás azonban csak a későbbi századoktól kezdve ismeretes. A rómaiak Róma alapítási évétől, a zsidók a világ teremtésétől számolták az éveket. Róma alapításának időpontja Kr. e. 754, a zsidók a világ teremtését a Kr. e. 3760-ra tették. Úgy is mondhatjuk: Jézus Krisztus a római időszámítás 754., a zsidó időszámítás 3760. évében született. (Ez azt jelenti, hogy ma, 2010-ben a zsidók 5770. éve van.) Hogyan lehetett ezt megállapítani? Egyáltalán biztos-e? Két kérdésre kell megadnunk a választ:

a. Melyik évben született Jézus?

b. Melyik napon született Jézus?

a. *Melyik évben?* Egy római apát, Dionisius Exiguus végzett először számításokat, s ekkortól jelölik a mai sorszámozással az időt. Jézus tehát 1-ben született. Az idők folyamán azonban a tudósoknak volt okuk kételkedni abban, hogy ez a számítás helyes. Az utánaszámítás nehézsége abból adódik, hogy az 1. század írói, Josephus Flavius, Philo, Plutarkhosz csak nagyon röviden, vagy egyáltalán nem tesznek említést Jézusról, csupán Tacitusnál olvashatunk róla (*Annales* XV/44). Rá vagyunk utalva azokra az adatokra, amelyeket az evangéliumok közölnek. Egpár olyan adatot találunk, amelyek irányadók lehetnek: (1) Az evangéliumok említik, hogy Jézus születésének évében még élt Nagy Heródes, aki viszont Kr. e. 37–4 között uralkodott. E szerint Jézus Kr. e. 4-ben, vagy még korábban szülehetett. (2) A Lukács evangéliumából tudjuk, hogy Augustus császár Cirénus helytartója alatt összeírták a Római Birodalom lakosait. Ez az összeírás kb. Kr. e. 7-től Kr. u. 7-ig tartott, tehát 14 esztendő, így ez közelebbi időponthoz nem segít. (3) De nemcsak Lukács evangéliuma tartalmaz olyan közléseket, amelyek Jézus születése időpontjának megállapításához hozzásegítenek, hanem a Máté evangéliuma is. Ez a betlehemi csillaggal kapcsolatos. Három bölcs napkeleten meglát-

ja a fényes csillagot. Kérdés: honnan tudták ebből a többé-kevésbé szokatlan jelenségből, hogy „megszületett a zsidók királya”? A középkorban már Kepler csillagász kimutatta, hogy a Keleten feltűnő csillag csak a Jupiter lehetett. Ez az egész világ uralkodó csillagát jelentette. Egy ősi csillagvizsgáló intézet (Szíppar) előre megmondta, hogy a Jupiter találkozik a Szaturnusszal a hal jegyében, s ez egy új világekorszakot jelent, mégpedig az utolsót. A Szaturnusz Palesztina csillaga volt. A mágusok (valószínű, hogy csillagászok voltak) azt tudták tehát, hogy eljött az egész világ uralkodója Palesztinába, itt van a világekorszakok beteljesedése, hódolni kell a megszületett király előtt. Mikor történt ez a jelenség? A Jupiter feltűnése csak akkor volt érdekes, és csak akkor volt igazi látvány, ha az égbolton összeesett a Vénusszal. Ez Kepler számításai szerint Kr. e. 4-ben következett be, s a kínai csillagászok is ugyanerre az eredményre jutottak. Ha a fényjelenség rendkívülien nagy volt, ez azt jelenti, hogy a Jupiteren, Vénuszon, Szaturnuszon kívül a Mars is egybeesett, ami csak minden 794. évben ismétlődött meg. Ez is Kr. e. 4-re mutat. (4) Ki szoktak még indulni Lk 3,1-ből, amely szerint Jézus Tiberius császár 15. évében lépett fel, Keresztelő Jánossal együtt – csak éppen azt nem tudjuk, hogy akkor hány éves volt. (5) A zsidó papi rendek szolgálatát visszafelé követve, Zakariás pap, aki az Abija rendjéből való volt (Lk 1,5), Kr. e. 4-ben, vagy 6-ban volt soros.

A Kr. u. 6. században élt szerzetes nyilván tévedett, amikor megállapította Jézus születésének az évét. Ma csak annyi biztos, hogy Jézus Krisztus Kr. e. 4–7 között született. Nem szabad megbotránkoznunk ezen az eltérésen, s nincs miért kiigazítani sem. A hit számára elsősorban nem az a fontos, hogy mikor született Jézus, hanem az, hogy ő mit jelent az én számomra, s nem csupán egy napon az esztendőben, hanem egész életemben. Azokat, akik túlhangsúlyozzák az időpontokat, Pál így inti: „Aggódva figyeltek a napokra, hónapokra, az évszakokra és az esztendőkre. Attól féltetek titeket, hogy talán hiába fáradoztam értetek.” (Gal 4,10–11) Ma az emberiség nagy része Jézus Krisztus születésétől kezdve számolja az éveket az örökkévalóság felé. (A Krisztus születése előtti éveket csak 18. századtól kezdve számolták.) S szerintünk, hogy nem az a lényeges, hogy pontosan meg tudjuk határozni az esztendőt, hanem az, hogy eljött az Ézsaiás által megígért idő, amit maga Jézus Krisztus így jelentett ki a názáreti zsinagógában: „Az Úr Lelke van énrajtam, hogy... hirdessem az Úr kedves esztendejét.” (Lk 4,18–19)

b. *Melyik napon* született Jézus? Ebben még nagyobb a bizonytalanság, hiszen az első századok keresztyénei egyáltalán nem ünnepelték a karácsonyt. Miért? Mert Jézus Krisztus mennybemenetele után a tanítványok – erőteljesen először Pál apostol – nem a születésben, hanem a halálban látták életének legfontosabb mozzanatát. Ennek vetülete volt az is, hogy az ősegyházban a „natales martyrum”-ot ünnepelték, azaz a mártírok születésnapját, és ez mártírhaláluk napja volt. A Kr. u. 2. század végén úgy látszik, egyesek már Jézus születésnapjának pontos dátumát keresik, hiszen Alexandriai Kelemen gúnyolódik azokkal, akik az Úr születésnapját rögzíteni akarják. A 3. század elején Origenész egyházatya azt mondja, hogy pogány dolog születésnapot ünnepelni, és a következő keresztyén ünnepeket sorolja fel: vasárnap, nagypéntek, húsvét, pünkösd. A

Bibliában csak a fáraó és Heródes születésnapjáról olvasunk. Kezdetben tehát nem volt semmilyen hangsúly azon, hogy Jézus születésnapját megünnepeljék.

Különösen két tényező terelte Jézus születésére az egyház figyelmét. Először is, maga Jézus Krisztus halálának megünneplése fordította vissza a keresztyének tekintetét a születésre. Jézus születésének és fogantatásának misztikus csodáját különösen a keleti egyház hangoztatta és élte át bensőségesen. Másodszor, az eretnekek elleni harc. Egy ilyen felfogás szerint a földi Jézus csak a megkeresztelkedésnél egyesült a mennyei Krisztussal, a hangsúlyt tehát nem Krisztus születésére tették, hanem megkeresztelkedésére. Ezzel szemben az egyház annak az igaz tanításnak szerzett érvényt, hogy Isten Fia a születéskor öltött testet Jézus Krisztusban, a döntő esemény ott, Betlehemben ment végbe, és ezért ezt az eseményt kell megünnepelni.

Mikor született Jézus Krisztus?

A 3. században úgy vélték, hogy tavasszal. A régiek március 21-et, vagy 22-t tartották a világ teremtése kezdőnapjának, és azt mondták, hogy a Napot Isten a 4. napon teremtette, és ezen a napon született Jézus Krisztus is. Cyprianus egyházatyja idejében (3. sz.) úgy gondolták, hogy Jézus vagy márciusban, vagy áprilisban született, de ezek az időpontok még nem voltak ünnepnapok.

A 3. századtól kezdve találkozunk a január 6-án tartott *epifánia* ünneppel, ami szó szerint: megjelenés. Ez a hagyomány először a keleti egyházban honosodik meg, és valószínűleg azzal van kapcsolatban, hogy Alexandriában január 6-án tartották Dionüszosz ünnepét, amikor a Nílusnak csodatevő erőt tulajdonítottak. Ezzel szemben a keresztyének hangsúlyozták a Jordán folyóból kijövő Jézus Krisztus világmegváltó hatalmát és azt, hogy az Atya ekkor mondta ki: „Ez az én szeretett Fiam...” A 4. századtól kezdve ez az epifánia ünnep két részből állt: 5-én emlékeztek meg Jézus születéséről, 6-án pedig megkeresztelkedéséről. Január 6-hoz a megkeresztelkedésen kívül még két hagyomány fűződött: a napkeleti bölcsek ekkor imádták a megszületett királyt, majd Jézus ekkor tette az első jelt Kánában: megsokasította a bort.

A keresztyén világ a 4. századtól kezdődően *december 25-én* ünnepli Jézus Krisztus születését. Hogyan lehet ehhez az időponthoz jutni? A számítás először is abból az egyházi hagyományból indult ki, hogy Jézus március 25-én fogantatott. Másodszor: december 25-én volt Ízisz pogány istennő vérfertőző ünnepe Rómában. Ezt a keresztyének Jézus születésének megünneplésével akarták kiszorítani. Harmadszor, közrejátszott az a tény, hogy december 25-én volt a római naptárban a téli napforduló, amikor a győzelmes Napot ünnepezték az egész birodalomban. A keresztyén egyház a Messiásra vonatkozó malakiási idézettel válaszolt a pogány Nap-kultuszra: „De fölragyog majd az igazság Napja számotokra...” (Mal 3,20), valamint Simeon bizonyásgtételével: „... világhosszágul a pogányoknak” (Lk 2,32).

Hippolytus római püspök (3. sz.) Dániel-kommentárjában olvassuk először, hogy Jézus Krisztus december 25-én született. A püspök megjegyzése csupán magánvéleménynek számítható, és semmiképpen nem jelenti azt, hogy ekkor ünnepezték a karácsonyt is. Több mint egy évszázadnak kellett eltelnie ahhoz, hogy a Római Ünnepi Kalendariumban (336-ban) december 25-e szerepeljen. Hivatalosan csak 354-ben ünnepezték ekkor Jézus születését. Nyugaton Nagy Konstantin császár idején vált általános

ünneppé, és a cél az volt, hogy Keleten is azzá tegyék. Itt ragaszkodtak az ősi teofánia-ünnephez. Khrüszosztomosz 386. december 20-án Antiochiában tartott prédikációjában azt mondja, hogy Rómában olyan feljegyzések vannak, amelyek segítségével pontosan megállapítható a december 25-i dátum. Hívja a gyülekezetet, hogy 5 nap múlva Jézus születését ünnepeljék, amely „minden ünnep bölcsője”. Konstantinápolyban 379-ben, Egyiptomban 431-ben vezették be hivatalosan ünnepként. Jeruzsálemben a 6. század közepéig az epifániát tartották, és nagyon nehezen fogadták el a december 25. napját.

A kor szimbolikus, allegorikus magyarázati módjához tartozik az, ahogyan Augustinus értelmezi a december 25-ét. Azt mondja: Jézus Krisztus az év legtrövidebb napján született (akkor dec. 25-ét tartották annak), hogy figyelmeztessen: a sötétség szűnni kezd, és a világosság egyre inkább nő.

Ma mind a római katolikus, mind a protestáns egyházak a karácsonyt december 25-én ünneplik. Az ortodox egyházak közül egypár szintén, de a jeruzsálemi, az orosz, a szerb és más ortodoxok január 6-án. Az örménykeresztyének egypár nappal később, január 18–19-én.

2. Az előadás második felében arról fogok beszélni, hogy mit jelent a mai keresztyén ember számára tudni a karácsony eredetét.

– Először azt a figyelmeztetést kell kihallanunk mindezekből, hogy tartsuk meg a karácsonyi ünnep keresztyén tartalmát. A keresztyénné vált Római Birodalomban szokássá volt a pogány, lakmározásokkal egybekötött ünnepeket úgy kiirtani, hogy ugyanarra a napra tettek keresztyén évfordulókat. A pogány Ízisz istennő ünnepén fajtalanokodások, lakmározások töltötték ki a napot. E helyett jött a keresztyének csendes, bensőséges karácsonyünneplése. A pogány napkultuszt kiszorította a mindenki számára felkelő Nap, Jézus Krisztus, aki a világ világosságává lett. Az ünnep tartalmának a helyettesítése nem ment egyszerűen, zökkenő nélkül. Így például Augustinus arra a kéri a keresztyéneket, hogy ezen a napon ne imádják a Napot, hanem azt, aki a Napot teremtette.

– A középkor szigorú puritanizmusa merevvé tette ezt az örömmünnepet, majd a 19. század erkölcsi és a 20. század szekularizációs jelensége Krisztus születésének az ünnepét átváltoztatta az evés-ivás alkalmává. Ezek mellett a karácsony a népi és kevésbé népi szokások felújításának alkalmává vált. Hozzájárult ehhez az István- és a János-napi köszöntés, a születésnapozás hagyománya, és így sajnos, az eredetileg pogány ünnep azon az úton van, hogy ismét pogánnyá váljék. Kell tudnunk tehát, hogy honnan jön ez az ünnep, de azt is, hogy merre tart, azért, hogy megőrizzük keresztyén, Krisztusra néző tartalmát. A december 25-öt mindentől mentesíteni kellene, ami eltereli a világ figyelmét a testté létel csodájáról. Sajnos, karácsonykor ahelyett, hogy bevonulnánk családunkba bensőséges ünnepet ülni, utcai hangos énekléssel, összegyűjtött társaságok névnapozásával pogánnyá tesszük december 25-öt. Nem lehetne ezeket a nem a keresztyénség lényegéhez tartozó szokásokat karácsonyról áttenni szilveszterre és új-évre? Adjunk számot Isten és lelkiismeretünk előtt arról, hogy milyen karácsonyra készülünk. Pogány vagy keresztyén karácsonyra? Hallgassuk meg azt, amit Péter apostol

nekünk is ír: „... mint újszülött csecsemők a hamisítatlan lelki tejet kívánjátok, hogy azon növekedjete az üdvösségre”. (1Pt 2,2)

– Jézus Krisztus születésének az ünnepe eszünkbe juttatja a felekezeteiben és országaiban elszakadt *keresztyén világ egységét*. Akik azon munkálkodtak, hogy az először nyugati ünnepet Keleten is elismertessék, mint például Khrüszosztomosz Antiochiában, azért tették ezt, hogy az egész Anyaszentegyház egységét a közös ünneplésben kifejezésre juttassák. Az eltérő húsvétünneplés mellett, ma a közös karácsony ünnepnek úgy kell végbemennie, hogy minden felekezet megjelenik a jászol előtt, és az abban fekvő Jézus Krisztuson keresztül tekint át a másik hitvallására. Minden karácsonykor egy olyan életnek kellene megkezdődnie, amelyben Ő a két nemzetiséget egy új emberré teremti (Ef 2,15). Ismeretes, hogy a reformáció kezdetén őseink a karácsonyi ünnepnek nem tulajdonítottak akkora jelentőséget, mint például a nagy-pénteknek. Kálvin János karácsonykor az éppen soron következő ige alapján prédikált és nem a karácsonyi történetről. Majdnem öt évszázad alatt a református egyházban is nőtt a karácsony megünneplésének a jelentősége, és ha ez belső, tartalmi növekedést jelent, akkor örvendhetünk.

– Jézus Krisztus születésének a napja egy új élet kezdetét kell hogy jelentse. A születésnap megünneplése pogány eredetű szokás, a keresztyénségbe szomorú körülmények között jött be. Ahogyan már említettem, az első vértanúk halálának napjáról emlékeztek meg az őskeresztyének, de ez tulajdonképpen születésnap volt. Az első három évszázadban is csak Jézus halálának és feltámadásának napján ünnepeltek a keresztyének, hiszen ez volt a döntő. Nem az, ami volt, amikor Jézus született, hanem ami halálával és feltámadásával kezdődik, az örök élet. Merre terelik mindezek a keresztyén ember tekintetét? Minden születés a halált juttatja eszünkbe. Így szoktuk mondani: a halálra születünk. Ezzel szemben a keresztyén élet Krisztus halálával kezdődik, és ezért azt mondhatjuk: az életre halunk meg. Ezzel összekapcsoltuk a Krisztus testté lételének és feltámadásának tényét egyetlen keresztyén élménybe: Krisztus egész földi élete (születése, halála, feltámadása) egy olyan új élet kezdetét jelenti, amely az örökkévaló ünnepbe, az örök életbe torkollik.

– Ha megfigyeljük a karácsony eredetének a történetét, sok olyan kozmikus, az egész világot átfogó jelenséggel találkozunk, amelyek mutatják, hogy Jézus Krisztus nem csupán az emberi élet újjátevője, nem csupán az egyház Megváltója, hanem *az egész világ Ura*. János az evangélium bevezetőjében elmondja, hogy minden ezen a világon az Ige által lett (Jn 1,3). Pál arról beszél, hogy a bűn miatt az egész teremtett világ hiábavalóság alá vetetett, továbbá azt is, hogy a világ abban a reménységben él, hogy megszabadul a romlandóságtól (Róm 8,20–21). Máté evangéliuma 2. részében arról van szó, hogyan válik az akkori csillagászati tudomány annak az eszközévé, hogy hírül adja Jézus születését. Ő nem csupán az egyházé, és születésnapja nem csupán a keresztyének ünnepe kell hogy legyen, hanem az egész világé, mert Ő a *világ világossága*. Ilyen értelemben idézzük Pál apostolt: „Ezért ha valaki Krisztusban van, új teremtés az, a régi elmúlt, és íme: új jött létre.” (2Kor 5,17)

– Jézus Krisztus megszületett és ezzel megadta világ új életének a lehetőségét. Ahogyan elavulhatott a régi zsidó, vagy régi római időszámítás, mert Jézussal új világ-

korszakba lépett az emberiség, úgy Krisztus születése mindig az óember megöklését és *az új ember megelevenítését* kell hogy jelentse számunkra. Ezért karácsonykor Istennek személyhez szóló, gyakorlati parancsa ez: „Öltsétek fel amaz új embert, aki Isten tetszése szerint valóságos igazságban és szentségben teremtett.” (Ef 4,24) Az ige szerint ez az új ember megvan – nekünk csak fel kell öltözni. A megszületett Jézus Krisztus az új ember: szeretetével, türelmével, szolgálatával, engedelmisségével.

– Jézus Krisztus szeretetében karácsonykor emberi szeretetek szülehetnek. Elfelejtők, megbocsátók, nem érdekkeresők, nemcsak felebarátot, hanem ellenséget is befogadók. Uram, add, hogy újjászülessék szeretetben!

Jézus Krisztus türelmében karácsonykor emberi türelmek születtek. Az emberi rosszindulattal szemben, a türelmetlenek és idegesek között is. A félelemben is, az árulókkal szemben is, a Krisztust nem szeretőkkel szemben is. Uram, add, hogy újjászülessék türelmedben!

Jézus Krisztus szolgálatából karácsonykor emberi szolgálatok születtek. Olyanok, amelyek nem várnak viszonzást, olyanok, amelyekben nem valamit, hanem önmagukat adják, olyanok, amelyek alább akarnak szállni, hogy Ő növekedjék. Uram, ad, hogy újjászülessék szolgálatodban!

Jézus Krisztus engedelmisségében karácsonykor emberi engedelmisségek születtek. Feltétel nélküliek, gyermekiek, szolgálóiak. Olyan, amely „szolgai formát vesz fel”, amely teljes étellel a maga akaratát az Ő akaratába olvasztja. Uram, add, hogy újjászülessék az engedelmisségben!

Elhangzott a kolozsvár-irisztelepi gyülekezetben, 1994. december 14-én.